

Motion till riksdagen

1988/89:Fi223

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Den ekonomiska politiken

---

1. Sammanfattning

Den främsta orsaken till överhettning i svensk ekonomi och till de snabba prisökningarna är att regeringen fört en alltför svag finanspolitik.

Folkpartiet föreslog våren 1988 en finanspolitisk åtstramning för att dämpa de negativa effekterna av överhettningen. Även om riksdagsmajoriteten i princip delade vår bedömning fick vi inte gehör för våra förslag. Resultatet visar sig nu i fortsatt hög inflation.

Förra året steg priserna drygt dubbelt så mycket som regeringen antagit, eller med 6,3 % jämfört med antagna 3 %. Vår bedömning är att inflationen även i år blir högre än de 5,5% som anges i finansplanen.

Folkpartiet avvisar regeringens förslag att genom en extra engångsskatt på företagets vinster kunna dämpa löneökningarna. Vi kommenterar också finansministerns kovändning i fråga om utgiftsramen för de statliga myndigheterna. Enligt vår bedömning är det regeringens oskickliga hantering och utställda men svikna löften som skapat dagens oklara läge.

Avvecklingen av valutaregleringen hälsas med tillfredsställelse. Folkpartiet anser att Sverige nu bör överväga anslutning till EMS-systemet.

I motionen lyfter vi fram fem problemområden i den svenska ekonomin. Vi redovisar vår kritik av regeringens förslag och folkpartiets alternativ. Problemområdena är den snabba inflationen, det negativa sparandet hos hushållen, den långsamma produktivitetsutvecklingen, bristen på arbetskraft samt den galopperande kostnadsutvecklingen inom socialförsäkringssystemet.

Den automatiska utgiftsökningen inom socialförsäkringssystemet tillsammans med kraven på en totalt sett återhållsam utgiftsutveckling skapar redan svårigheter inom viktiga offentliga verksamheter. Än värre blir det framöver om ingenting görs.

På grund av den egna propagandistiska terminologin ("välfärden raseras") har regeringen drivit in sig själv i en återvändsgränd. Effekterna därav blir antingen fortsatt kris inom de offentliga verksamheterna (sjukvård, barnomsorg, skola, forskning, försvar m.m.) eller fortsatt stigande skattetryck. Ingenting kan vi acceptera.

Inom socialförsäkringssystemen finns redan i dag stora problem.

- De administrativa problemen och kostnaderna är betydande. Handläggningen av ärenden är orimligt lång och försäkringskassorna tvingas avstå från viktiga rehabiliteringsinsatser.

- Rättviseproblemen är stora genom den varierande täckningsgrad som gäller för sjukpenning, arbetsskadeersättning, ATP m.m.
- Effekterna på arbetsvilja och sparande måste klarläggas.
- Alltför vattentäta skott mellan de olika systemen är ett problem. Människor tvingas vänta i månader och år på behandling i sjukvården trots att deras sjukpenning mer än väl skulle täcka kostnaderna för behandling.
- Sambandet mellan avgifter och förmåner är svagt.
- Den metod för förmånernas värdesäkring som valts innebär att en låg ekonomisk tillväxt skapar betydande finansieringsbörda för löntagarna.

Folkpartiet slår vakt om den generella socialförsäkringen som i långa stycken är en frukt av en liberal reformpolitik. För att bevara den trygghet för enskilda som denna politik innebär krävs en genomgripande översyn. Folkpartiet ger i motionen synpunkter på hur en sådan översyn bör utformas. Syftet är att skapa både trygga försäkringssystem och skapa utrymme för angelägna reformer inom offentliga verksamheter.

Vissa av de offentliga verksamheterna befinner sig redan i kris. Folkpartiet föreslår därför ökade resurser till äldreomsorg, sjukvård, demensvård, skola m.fl. angelägna uppgifter. På "det glömda Sverige" vill vi satsa 1,2 miljarder kr utöver vad regeringen föreslår. Även inom miljö- och kulturpolitiken krävs tillskott. Totalt föreslår vi ca 2,7 miljarder kronor i reformer.

Reformerna finansieras främst genom neddragning inom några transfereeringssystem. Besparingarna tillsammans med höjningar av alkohol- och tobaksskatterna uppgår till ca 6,2 miljarder kronor. Budgetförslaget innebär således att ca 3,5 miljarder kronor utöver vad regeringen kan komma att föreslå avsätts för i första hand sänkning av inkomstskatten för 1990.

2. Den internationella utvecklingen

Under 1989 väntas konjunkturen i den industrialiserade världen dämpas men utan att försämringen blir drastisk. Nedgången sker efter en osedvanligt uthållig högkonjunktur, som har kännetecknats av stark efterfrågan på industrivaror och relativt god tillväxt i OECD-området som helhet, men med stora variationer mellan länderna, sjunkande oljepriser och en mycket labil dollarkurs.

För svensk industris del är det framförallt utvecklingen inom Europa, och då i synnerhet i EG, som är av betydelse. Visserligen är USA och Japan de främsta ekonomiska stormakterna, vilkas utveckling har betydelse långt utanför deras gränser. Svängningar i dollarkursen, de "dubbla" underskotten i den amerikanska ekonomin och förändringar i de bägge ländernas totala efterfrågan påverkar hela den internationella ekonomin. Men efterfrågan från länderna i Norden och EG är likväl av större direkt betydelse för den svenska exportindustrins, och då särskilt verkstadsindustrins, utveckling.

Efter att europeisk ekonomi under lång tid beskrivits som förstelnad (man har talat om "eurosclerosis") framstår utvecklingen under de senaste åren som mer positiv. Inflationstakten har sjunkit från tvåsiffriga tal till runt 4 procent. Inom EG finns i anslutning till utvecklingen av den inre marknaden nu en stark optimism. I flera av de europeiska länderna har skattesystemen lagts

om i syfte att stimulera arbete, sparande och företagsamhet. Viktiga områden har avreglerats.

Prognoserna för 1989 och 1990 pekar dock mot en viss avmattning jämfört med 1988. Enligt OECD:s decemberprognos sjunker tillväxttakten i de europeiska OECD-länderna från 4 procent i fjol till 3 procent i år och 2,5 procent nästa år. En liknande bedömning gör Sveriges industriförbund i sin prognos av industriproduktionen i Europa. Undantag från den allmänna bilden är våra nordiska grannar Danmark och Norge, som dock hittills har haft en sämre utveckling än övriga OECD-länder.

Även om flera OECD-länder har använt högkonjunkturen till att strukturera om sina ekonomier, återstår många osäkerhetsmoment. De största hoten mot stabiliteten utgörs av de dubbla underskotten i USA (bytesbalansen och budgeten) och av de konsekvenser som dessa kan få på valutakurser och räntenivåer.

3. Sveriges ekonomi

Under 1988 förstärktes överhettningen i den svenska ekonomin. Inflation- och löneökningstakten fortsatte att ligga högre än i våra viktigaste konkurrentländer. Flera branscher rapporterade brist på arbetskraft som det främsta hindret för ökad produktion.

Den löneglidning som följde av arbetskraftsbristen bidrog till allvarliga obalanser i de mest överhettade regionerna, med stora svårigheter att rekrytera och behålla personal inom t.ex. barnomsorg och sjukvård som följd.

Den privata konsumtionen fortsatte att öka snabbt och hushållens sparande förblev negativt. Resultatet av obalanserna blev en jämfört med andra OECD-länder svag tillväxt.

Bedömningarna av svensk ekonomi inför 1989 och 1990 präglas nu av antaganden om fortsatta prisökningar och en förväntad avmattning i konjunkturen. Flertalet av de BNP-prognoser som gjorts pendlar runt 1,6–1,8 procents ökning i år, mot ett preliminärt utfall på 2,8 för fjolåret. 1990 finns det risk att tillväxten sjunker under 1 procent. Problemet med denna lägre tillväxt är inte endast dess absoluta nivå, utan även dess väntade sammansättning.

Bidrag till BNP-tillväxten

Procent av föregående års BNP

	1986	1987	1988	1989p
Konsumtion	2,7	2,3	1,8	1,5
Kapitalbildning	- 1,6	0,1	1,0	0,2
varav bruttoinv.	- 0,1	1,2	1,0	0,3
lagerinvest.	- 0,9	0,1	0,4	0,4
nettoexport	- 0,6	- 1,2	- 0,4	- 0,6
Summa BNP	1,1	2,4	2,8	1,7

Källa: Finansplanen

Tabellen visar att tillväxten varit konsumtionsledd under hela den redovisade perioden, med undantag för år 1988. Konsekvenserna av denna utveckling, som enligt regeringen dessutom väntas fortsätta 1990, är att vi står illa rustade för en kommande nedgång.

De inflationsprognoser som finansministern gör i januari varje år har nästan undantagslöst överskridits med god marginal. I fjol låg prisprognosen i januari på 3 % och utfallet blev mer än det dubbla: 6,3 %. Det är vår bedömning att inflationen även i år blir högre än den i finansplanen antagna, 5,5 %.

Exportefterfrågan avtar, sannolikt något snabbare än vad regeringen bedömer i finansplanen. Detta i kombination med det alltför låga sparandet i den svenska ekonomin bidrar till att bytesbalansen försämras ytterligare i år.

4. Särskilda problem i svensk ekonomi

Vi drar i huvudsak två slutsatser av ovanstående beskrivning av läget i den svenska ekonomin.

För det första att regeringen har underlåtit att utnyttja sex års oavbruten internationell högkonjunktur till att lösa vissa grundläggande strukturella obalanser. Dessa kommer att bli svårare att lösa om och när den internationella ekonomin går in i en mera dämpad fas.

För det andra kan effekterna på svensk ekonomi bli både kraftiga och snabba om den internationella konjunkturen viker. Erfarenheterna visar att vändningar i konjunkturen ofta får snabbare genomslag än vad som förutsagts.

I det följande skall vi något beröra de fem problem i svensk ekonomi som vi bedömer vara allvarligast för den ekonomiska utvecklingen.

4.1 Inflationen

Som framgått ovan är den svenska pris- och lönestegringstakten väsentligt högre än i vår omvärld. Det har den varit praktiskt taget varje år sedan 1982. Regeringen har i varje finansplan konstaterat detta utan att lyckas åstadkomma någon förändring.

I årets finansplan sägs det igen: "Lönekostnaderna har ökat betydligt snabbare än i konkurrentländerna. Även prisökningarna har varit större än i andra länder. Skillnaden har förstärkts det senaste året."

Regeringen konstaterar än en gång att denna utveckling inte är förenlig med en balanserad ekonomisk utveckling. Det faktum att regeringen år efter år känner sig föranlåten att påminna om detta är naturligtvis ett underbetyg åt den egna politiken.

De viktigaste orsakerna till de stora prisökningarna är den höga löneökningstakten, skattesystemets utformning och bristen på konkurrens inom stora delar av ekonomin. De viktigaste effekterna av den höga inflationen är en godtycklig omfördelning av inkomster och förmögenheter till nackdel för stora löntagargrupper samt försämrad internationell konkurrenskraft och, som en följd av det, risk för en framtida ökning av arbetslösheten.

All erfarenhet visar att det från fördelningspolitisk synpunkt är särskilt viktigt med full sysselsättning och låg inflation.

Mot. 1988/89
Fi223

4.2 Sparandet

Det totala sparandet i Sverige är för lågt. Detta tar sig uttryck i att våra utrikes betalningar visar underskott. Dessutom har hushållens sparande sjunkit kraftigt och är nu negativt.

I den finansplan som regeringen presenterade efter förra valet, d.v.s. i januari 1986, angavs att det var ett mål för den ekonomiska politiken att skapa bestående överskott i de utrikes betalningarna. Det målet har inte nåtts. Med ett par undantag har i själva verket bytesbalansen sedan lång tid tillbaka varje år visat underskott.

Det är uppenbart att den svenska ekonomin, med den ekonomiska politik som regeringen för, är oförmögen att generera det sparande som krävs för att finansiera investeringarna. Resultatet hittills har blivit både att utländska lån har tagits upp för att finansiera vissa investeringar och att andra investeringar har uteblivit. Eftersom den faktiska investeringsverksamheten alltså är mindre än vad som vore samhällsekonomiskt motiverat kan man hävda att sparandebristen är större än underskottet i bytesbalansen.

Med ett mera vardagligt språkbruk innebär sparandebristen att Sverige lever över sina tillgångar. Vi konsumerar mer än vi producerar.

Den offentliga sektorns sparandeunderskott har nu eliminerats. Delvis har det emellertid skett på bekostnad av hushållssparandet. När skatterna har höjts har hushållen kompenserat sig genom att minska sitt sparande. Det innebär med andra ord att sparandeunderskottet har flyttat från offentlig sektor till hushållen. Det är nu angeläget att i första hand öka hushållssparandet, både för att komma bort från den totala sparandebristen i ekonomin och för att skapa en bättre sparandebalans mellan olika sektorer.

Hushållens sparkvot är för närvarande -3 procent. Om det underskottet kunde elimineras, d.v.s. om sparkvoten i stället vore 0, skulle det totala sparandet under i övrigt oförändrade förhållanden vara ca 16 miljarder kronor större än vad det nu är. Detta motsvarar hela underskottet i bytesbalansen.

4.3 Produktiviteten

Under de senaste åren har produktivitetsutvecklingen varit mycket svag i den svenska ekonomin. Detta innebär att utbytet av insatta resurser inte har blivit så stort som vore önskvärt, och inte heller så stort som i andra jämförbara länder.

Detta är särskilt allvarligt eftersom det tycks vara svårt att dämpa kostnadsutvecklingen. Om kostnaderna per timme i Sverige skall kunna öka snabbare än i andra länder måste även produktionen per timme öka snabbare. Så är emellertid inte fallet.

Problemet är inte produktivitetsutvecklingen i de stora svenska industriföretagen, utan framförallt bristen på omvandlingsförmåga och nya företag. En grundläggande orsak här till är enligt vår mening det svenska skattesystemet.

Detta skapar inlåsning av riskkapital i historiskt vinstgivande företag, vilket försvårar för nya företag.

Det har också i olika debattinlägg (t.ex. av ekonomerna Lennart Ohlsson och Lars Vinell) påpekats att svensk industri nått förhållandevis begränsade framgångar i högteknologiska och forskningsintensiva branscher. Tillväxten i dessa har varit lägre i Sverige än i andra ledande industriländer. Även här kan den bristande rörligheten hos det riskvilliga kapitalet vara en orsak.

Produktivitetsutvecklingen inom tjänsteproduktionen tycks vara lägre än inom tillverkningsindustrin. Även med de reservationer man måste göra för svårigheterna att mäta produktiviteten i tjänsteproduktion, inte minst i den offentliga sektorn, förefaller det uppenbart att det i denna sektor finns en potential för produktivetsförbättringar. Det politiska ansvaret gäller naturligtvis i första hand den offentliga sektorn, där statskontorets studier indikerar en negativ produktivetsutveckling i varje fall under 1960- och 70-talen.

4.4 Arbetskraftsutbudet

Under de senaste åren har ungefär 2/3 av produktionsökningen tillkommit genom sysselsättningsökning och 1/3 genom ökad produktivitet.

Arbetskraften är emellertid i både ett kort och i ett längre perspektiv en starkt begränsande faktor för produktionsökning. Både företag och offentliga myndigheter uppger f.n. i osedvanligt hög grad svårigheter att rekrytera och behålla personal som en hämmande faktor.

Men bristen på arbetskraft kommer även i ett längre perspektiv att vara ett problem. Befolkningsutvecklingen tyder på att arbetskraftens ålderssammansättning förändras kraftigt under de kommande åren. Antalet yngre nytillträdande minskar medan antalet äldre kan väntas öka. I ett ännu längre perspektiv dämpas ökningen av den totala arbetskraften, medan antalet barn och pensionärer ökar kraftigt.

En befolkningsutveckling enligt dessa prognoser kommer att ställa den svenska ekonomin inför nya och svåra problem. Skattepolitik, regionalpolitik, utbildningspolitik m fl politikområden kommer att behöva utformas utifrån dessa delvis nya förutsättningar.

I en särskild partimotion om arbetskraftsutbudet för vi en mer utförlig diskussion om detta problem.

4.5 Socialförsäkringssystemets explosion

Socialförsäkringssystemet är en grundstomme i det svenska välfärdssamhället. När förvärvsförmågan sviktar – vare sig det beror på sjukdom, hög ålder, arbetslöshet eller andra orsaker – bör varje människa ha rätt till en inkomst som möjliggör en i huvudsak oförändrad levnadsstandard. Kostnaderna för denna allmänna inkomstgaranti bör bäras solidariskt och i proportion till vars och ens inkomster.

Det grundläggande socialförsäkringssystemet omfördelar en växande andel av samhällets resurser. Vi skall här ta upp sex problem som är förknippade med denna process:

- administrativa problem.

- rättviseproblem,
- önskade beteendeeffekter,
- samordningsproblem mellan socialförsäkringarna och annan socialpolitik,
- sambandet avgifter-förmåner,
- systemets hållfasthet vid låg ekonomisk tillväxt.

4.5.1 Administrativa problem

Den allmänna försäkringens regelsystem har efter hand blivit alltmer komplicerat. Belastningen på försäkringskassorna har därmed ökat. Väntetiderna är nu oacceptabelt långa för vissa ärendetyper samtidigt som andra uppgifter inte på långa vägar kan ges tillräcklig uppmärksamhet.

Några exempel:

- Arbetsskadeärenden tar f.n. i genomsnitt 11 månader att handlägga. Till detta kommer i många fall årtal av väntan på avgöranden i försäkringsdomstolarna.
- Hanteringen av den nya s.k. timsjukpenningen har blivit precis så krånglig som vi förutsade när reformen genomdrevs. Utbetalningarna tar lång tid och kräver en orimlig andel av kassornas resurser.
- Kontrollen i sjukpenningärenden har i många kassor upphört på grund av bristande resurser. Detta trots att försöksverksamhet (den s.k. Trelleborgsmodellen) klart visat att en positivt orienterad kontaktverksamhet kan ge mycket goda effekter såväl för den enskilde som för kassans ekonomi.
- Den tyngande hanteringen av arbetsskade- och sjukpenningärenden gör det svårt för kassorna att ge tillräckligt utrymme åt rehabiliteringsärenden. Detta problem har nyligen belysts av rehabiliteringsutredningen.

4.5.2 Rättviseproblem

I socialförsäkringssystemet ingår dels enhetliga grund- eller minimiförmåner (som t.ex. folkpensionen, KAS och grundbeloppet inom sjukpennings- och föräldraförsäkringen), dels inkomstrelaterade förmåner.

De senare varierar i täckningsgrad mellan olika delar av systemet. Således skall arbetslöshetsersättning täcka högst 11/12 av den bortfallna inkomsten medan arbetskadeförsäkringen täcker 100% och sjukpenningen 90%, upp till ett visst tak. ATP utgår vid pensioneringen för den som intjänat poäng under minst 30 år med 60% av inkomsten under de 15 bästa åren, men gapet mellan pensionen och den genomsnittliga löntagarinkomsten kan vid god tillväxt i samhällsekonomin med tiden kraftigt vidgas. Den som arbetar halvtid och i övrigt åtnjuter delpension har i allmänhet en inkomst på över 80% av den tidigare förvärvsinkomsten.

Utöver dessa offentliga ersättningar utgår för många försäkrade även avtalsreglerade utfyllnadsförmåner, t.ex. vid sjukdom, arbetsskador och ålderdom.

Flera olika rättviseproblem uppkommer i detta mångfacetterade system av ersättningar.

En fråga är om det råder rimliga proportioner mellan olika försäkringar.

t.ex. mellan arbetsskade- och sjukförsäkringen. En annan fråga är om "tidsprofilen" är rimlig mellan t.ex. korttidssjuka och långtidssjuka eller mellan korttidsarbetslösa och långtidsarbetslösa (utförsäkrade).

En tredje fråga är om reglerna är tillräckligt träffsäkra när det gäller att åstadkomma avsedd kompensationsnivå. I fråga om den nya timsjukpenningen gäller t.ex. att ersättningen kan variera från över 150% till under 50% av den normala inkomsten. Detta problem påtalades av folkpartiet redan innan beslutet togs våren 1987, men våra invändningar kördes över av riksdagsmajoriteten.

Ett annat väsentligt rättviseproblem gäller standardfördelningen mellan olika grupper av pensionärer. Så som vårt pensionssystem är uppbyggt får yngre pensionärer genomsnittligt sett högre pensionsinkomster än äldre. Detta har två orsaker.

Den ena, som är av historisk och övergående natur, är att många äldre pensionärer inte har ATP eller har så låg ATP att de inte når över summan av folkpension, pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg (KBT).

Den andra orsaken har sin grund i den metod som valts för pensionens värdesäkring. Genom att knyta pensionen till den genomsnittliga inkomsten under de 15 bästa åren och därefter räkna upp denna summa med konsumentprisindex låser man fast pensionären vid en viss historisk inkomstnivå. Hur denna nivå förhåller sig till den genomsnittliga löntagarinkomsten och till senare pensionärskullars inkomster blir därefter helt avhängigt den samhällsekonomiska tillväxten; ju snabbare ökning av realinkomsterna, desto större klyfta mellan yngre och äldre pensionärer.

4.5.3 Effekter på sparande, risktagande och arbetsvilja

En tredje ofta diskuterad fråga är i vilken utsträckning som socialförsäkringen påverkar sparande och arbetsutbud.

Vår övertygelse är att trygghetssystemet även med de dimensioner som det numera har fått har huvudsakligen positiva effekter på samhälls ekonomin och på individernas ekonomiska handlande. Såväl för arbets- och riskviljan som för viljan att ta ansvar för sig själv och andra är den samhällssolidaritet som ligger förankrad i välfärdsstaten en viktig grundval.

Bland ekonomer har det länge förts en omfattande diskussion om hur olika försäkringssystem, i synnerhet pensionssystem, inverkar på hushållens sparande. I en översikt av senare forskning om detta problem i OECD-rapporten *Reforming Public Pensions* (1988, s. 61-63) är slutsatsen att några starka belägg för en sådan påverkan inte kan anföras. Inte heller är bilden av olika pensionssystem (såsom premiereserv- respektive fördelningsmodellen) effekter på sparandet så klar att någon övergång från den ena till den andra tekniken av detta skäl skulle kunna rekommenderas.

Något klarare slutsatser kan däremot dras om socialförsäkringens inverkan på arbetsviljan. Redan 1980-talets svenska erfarenheter av olika reformer (kompensationsnivån i deltidspensionen, införandet av timsjukpenning, det ökade utnyttjandet av förtidspensionering, utvecklingen av arbetsskadeförsäkringen) visar att högre förmåner kan rymma incitament till minskat arbetsutbud. Detta kan få konsekvenser som är olyckliga både för den enskilde och för samhälls ekonomin i stort.

4.5.4 Ymnighetshornet och osthyveln

En kontrast som framstått allt starkare under 1980-talet är den mellan de öppna slussarna i socialförsäkringssystemet och de målmedvetna besparingarna i de offentliga verksamheterna. Alltmer resurser har slussats ut som inkomstöverföringar medan en allt mindre andel av skatteintäkterna har stått till förfogande för den egentliga verksamheten.

På vissa områden har denna politik fått både mänskligt och ekonomiskt olyckliga effekter. Vi har t.ex. i flera år pekat på det oförstånd och den okänslighet som ligger i att människor inom sjukvården i månader och år tvingas vänta på en relativt enkel och billig behandling eller operation. Den sjukersättning eller de andra förmåner (t.ex. färdtjänst, hemtjänst) som de åtnjuter under väntetiden skulle lätt kunna finansiera de extra insatser som behövs inom sjukvården om det inte gick så vattentäta skott mellan de olika systemen. Och det är inte bara i kön av kranskärlsoperationer och metadonbehandling som effekterna av denna väntan kan bli ödesdigra för den enskilde. Det finns också på arbetsskadeområdet många exempel på patienter som genom att få vänta alltför länge på en rehabiliteringsinsats har blivit arbetsoförmögna för livet.

4.5.5 Sambandet avgifter – förmåner

Socialförsäkringssystemet belastar hela folkhushållet och inskränker utrymmet för den konsumtion som kan finansieras genom löneinkomster. Detta förhållande är emellertid mycket otydligt för många försäkrade. Det beror dels på att merparten av förmånerna finansieras via arbetsgivaravgifter som inte syns på lönebeskeden, dels på att kopplingen mellan förmåner och avgifter efter hand har tunnats ut genom att golv och tak har undanröjts (på avgiftssidan) och genom att nya och ofinansierade rättigheter har införts (på förmånssidan).

Härtill kommer att den statsfinansiella redovisningen – såsom riksdagens revisorer nyligen påtalat – har varit svåröverskådlig. Betydande överskott och underskott har under olika år uppstått för olika försäkringar. Från senare år kan t.ex. noteras att ATP-avgiften har varit drygt 2 procentenheter lägre än vad som har erfordrats för att klara löpande utbetalningar, att tidigare överskott inom sjukförsäkringen nu har förbytt i betydande underskott och att arbetsskadeavgiften är betydligt lägre än vad som krävs för att i dag och framöver finansiera försäkringens kostnader.

4.5.6 Systemens långsiktiga hållfasthet

Kostnadstrycket på de olika försäkringssystemen är avhängigt av en rad faktorer som politiker endast i ringa utsträckning eller indirekt kan påverka, såsom sjukligheten, nativiteten, arbetslösheten, medellivslängden etc.

Pensionssystemet som omfördelar inkomster över långa tidsperioder är därutöver starkt beroende av den ekonomiska utvecklingen. Vid låg ekonomisk tillväxt blir finansieringsbördan proportionellt allt tyngre för de förvärvsarbetande, medan det motsatta inträffar vid hög ekonomisk tillväxt. På motsvarande sätt påverkas den ekonomiska klyftan mellan pensionärer och förvärvsarbetande.

I alla utvecklade länder tillämpas numera en värdesäkring av de offentliga pensionerna. Däremot finns olika metoder för denna värdesäkring. I Sverige liksom i många andra länder är pensionerna knutna till konsumentprisindex, medan däremot länder som Västtyskland, Frankrike, Nederländerna m. fl. tillämpar en koppling till löneutvecklingen (vad som i svensk debatt kallats standardsäkring). På vissa håll (t.ex. i Finland, Norge, Italien och Japan) används blandade pris- och löneindex.

Vi skall nedan återkomma till våra slutsatser med anledning av denna problemgenomgång.

5. Kritik av regeringens ekonomiska politik

5.1 Överhettning och stabiliseringspolitik

Som framgått ovan har den svenska ekonomin under senare år varit överhettad. Folkpartiet föreslog våren 1988 en finanspolitisk åtstramning för att dämpa överhettningen och därmed inflationstakten. Även om riksdagsmajoriteten i princip delade vår bedömning om behovet av åtstramning fick vi inte gehör för våra förslag. Effekten visar sig i fortsatt hög inflationstakt även i år.

Enligt den preliminära nationalbudgeten beräknas finanspolitiken under 1989 ha en expansiv effekt på ekonomin. I verkligheten torde effekten på grund av vissa automatiska skatthöjningar (som beror på den progressiva statliga inkomstskatten) bli mindre expansiv än vad som nu antas. Denna utveckling följer ett mönster som vi sett under flera år, d.v.s. åtstramning genom skatthöjningar. Det strider mot vad som enligt de flesta bedömare vore önskvärt. Även finansministern delar denna principiella bedömning. I finansplanen framhålls att "den strama finanspolitiken bör drivas vidare även under kommande år. Därvid bör inte höjningar av skattetrycket användas som finanspolitiskt instrument."

Det är positivt att regeringen nu inser att skatthöjningar vid dagens höga skattetryck i regel är olämpliga för att strama åt ekonomin. Det vore ännu bättre om denna insikt följdes upp i den politik som förs.

5.2 Vinstindragning och cash limit

Regeringen föreslår i finansplanen två åtgärder för att dämpa lönekostnadsökningen, en extra engångsvinstskatt och en ny utgiftsram (cash limit) för de statliga myndigheterna.

Vinstskatten skall enligt regeringen dra in ca 3.5 miljarder kronor. Avsikten är att företagens förmåga att stå emot löneökningsskrav därigenom skall öka. I själva verket torde åtgärden snarare vara ett inlägg i den interna socialdemokratiska skattepolitiken – en eftergift från regeringen till LO.

Enligt vår uppfattning är vinstindragning inte ett effektivt medel för att dämpa lönekostnadsökningarna. Företagen kommer att ha precis lika stort intresse av att rekrytera arbetskraft och därmed att betala högre löner efter denna extra vinstskatt som före. Den största effekten av vinstskatten är tvärtom negativ så tillvida att den illustrerar bristen på stabila spelregler. S k

engångsskatter tycks vara ett återkommande inslag i regeringens ekonomiska politik.

I finansplanen förordar finansministern ett system med utgiftstak för 1989. Sedan dess har han under uppmärksammade former dragit tillbaka förslaget. Vi vill inte minst med hänsyn till den debatt som ägt rum sedan budgetpropositionen presenterades anlägga vissa principiella synpunkter på denna fråga.

Tanken på utgiftstak för offentliga myndigheter har tveklöst vissa tilltalande drag. I princip skapar ett sådant ökade möjligheter till decentralisering av avväggningsbeslut på myndighetens område. Genom att intäktssidan är känd i förväg ges vidare ett incitament till produktivitetsförbättringar, särskilt om produktivetsvinster påverkar det totala löneutrymmet.

För att utgiftstak skall kunna fungera på detta sätt krävs emellertid att de prestationer myndigheterna skall utföra är väl definierade och att de inte skall försämrats till följd av taket. Risken är annars att anpassningen sker genom att prestationsnivån sänks. Problemet är att de offentliga myndigheternas prestationer sällan är väldefinierade. En verksamhet kan ges innehåll av mycket varierande kvalitet. Om anpassningen sker så att kvaliteten sjunker är det naturligt att många reagerar.

Säg att marinofficerarna får en löneökning som överträffar anslagsökningen och att marinen till följd därav inte har råd att bedriva ubåtsjakt i tillräcklig omfattning. Det är självklart att det skulle leda till starka reaktioner och att regering och riksdag inte utan vidare skulle kunna acceptera det. Samma sak gäller om man på skolområdet klarar utgiftstaket genom sämre skolböcker, fler obehöriga lärare eller liknande, eller om man på kulturområdet gör det genom att avskeda skådespelare vid våra nationalscener.

Vår slutsats är alltså att även om tekniken med utgiftstak tillämpas måste vi på politiskt håll alltid förbehålla oss rätten att pröva om konsekvenserna blir rimliga.

Till detta kommer att tekniken med utgiftstak aldrig kan ses som ett isolerat medel i den ekonomiska politiken. När frågan behandlades i riksdagen inför 1988 påpekade vi nödvändigheten av att det kombinerades med andra åtgärder. För att skapa en tydligare norm för hela avtalsrörelsen föreslog vi att valutaregleringen skulle slopas. Vi betonade också att ett utgiftstak måste kombineras med ökade möjligheter för myndigheterna att själva besluta om organisation och arbetsmetoder. Dessutom framhöll vi att en ökad konkurrens utifrån i vissa fall skulle vara värdefull för att stimulera produktivetsförbättringar. Riksdagsmajoriteten avvisade emellertid våra kompletterande förslag.

Utgiftstaket måste också ses i relation till den ekonomiska utvecklingen och arbetsmarknaden i övrigt. Löneutvecklingen i staten måste ses i samband med löneutvecklingen i den kommunala och privata sektorn. Hänsyn måste också tas till den allmänna prisutvecklingen.

När utgiftstaket inför 1988 beslutades låg ramen på 4%. Sedan avtalet slutits på nivån 6,6% medgav emellertid regeringen att den höjdes till 5,6%. Det var säkert en rimlig bedömning men justeringen av taket visar också på metodens svagheter. Självklart minskade trovärdigheten genom denna anpassning i efterhand.

Skillnaden på 1 % mellan utfallet av löneförhandlingarna och anslagsökningen innebar att ett krav på produktivitetssökning ställdes på myndigheterna. I flertalet fall har detta uppenbarligen kunnat mötas utan starkt negativa effekter. Vi har heller inte funnit anledning till kritik.

Det bör noteras att regeringen avstod från att ställa ett motsvarande krav på grundskolan före valet (däremot på gymnasieskolan). Vi uppfattade det så att regeringen med hänsyn till de löften som i olika sammanhang givits inte ansåg det rimligt att ställa detta krav på grundskolan. När budgetpropositionen presenterades visade det sig emellertid bara ha varit en taktisk anpassning över valet. Den starka reaktionen från bl a vårt håll skall ses mot den bakgrunden. Vi vill också erinra om att vi förra året föreslog att grundskolan skulle tillföras ytterligare medel. Det förslaget upprepar vi i år, även sedan regeringen dragit tillbaka sitt besparingsförslag.

Vad som komplicerat tillämpningen av utgiftstaket är också att inflations-takten förra året blev drygt dubbelt så hög som finansministern hoppades när utgiftstaket fastställdes. Det är en illustration till att utgiftstaket inte kan ses isolerat från den ekonomiska utvecklingen i stort.

Nu kan mot detta konstaterande anföras att utgiftstaket just var ett led i att söka dämpa inflationstakten. De statliga myndigheternas roll för inflationstakten är emellertid ringa. Inflationen bestäms i allt väsentligt av andra förhållanden. Utgiftstaket skulle givetvis kunna lämna något bidrag till att dämpa inflationsförväntningar och inflation men det kan fungera bara i kombination med en stramare finanspolitik och andra inflationsdämpande åtgärder.

I diskussionen om utgiftstak har olika förslag ventilerats om vad som skall rymmas inom taket. Ibland har det talats om ett lönetak, ibland om ett tak som omfattar myndigheternas alla utgifter. Vi har uppfattat det så att det är den senare definitionen som gällt. Skillnaden skall emellertid inte överdrivas. Lönekostnaderna är den helt dominerande utgiftsposten i myndigheternas verksamhet.

Vi vill inte definitivt avfärda utgiftstak som ett instrument i budgetpolitiken, men om det skall kunna användas förutsätter det en bättre samordning med den ekonomiska politiken i stort än vad som var fallet under 1988.

Finansministern har nu som nämnts dragit tillbaka sitt förslag om ett utgiftstak för 1989. I ett desperat försök att rädda ansiktet har han skylt på oppositionen. I verkligheten är orsaken naturligtvis att regeringen mötts av stark saklig kritik och att den ekonomiska politiken i viktiga delar, framst när det gäller inflationsbekämpningen, har misslyckats.

I stället för ett utgiftstak har finansministern sagt att politiken får återgå till den tidigare osthyvelmetoden med årliga rationaliseringskrav. Innehörden av detta uttalande är oklart, eftersom det i det presenterade budgetförslaget finns inte bara ett utgiftstak utan också rationaliseringskrav enligt det s k huvudförslaget. Finansministerns uttalande skulle då tolkas som ett dubbelt rationaliseringskrav.

5.3 Hushållssparandet stimuleras inte

Regeringen har under flera år sagt sig vilja stimulera hushållens sparande. Detta har emellertid inte följts upp av några väsentliga åtgärder.

Den faktiskt förda sparandepolitiken har i stället gått ut på att genom höjda skatter öka det offentliga sparandet. Detta har också lyckats så tillvida att underskottet i statens budget i allt väsentligt har försvunnit (åtminstone kortsiktigt) och den offentliga sektorn totalt uppnått ett stort sparandeöverskott. Samtidigt har emellertid, som vi tidigare noterat, hushållens sparande minskat kraftigt.

Denna utveckling visar enligt vår uppfattning att det inte är möjligt att öka det totala sparandet i landet genom skattehöjningar. Det enda som åstadkoms är en omfördelning från privat till offentligt sparande. Möjligen är detta också regeringens egentliga syfte, eftersom det skapar större möjligheter för staten att styra sparandets fördelning på olika typer av investeringar.

Ett väsentligt inslag i regeringens sparandepolitik är tillskapandet av kollektiva fonder av olika slag. Löntagarfonderna är det mest tydliga exemplet. Nu tycks siktet vara inställt på att komplettera dem med nya kollektiva fonder. Vi avvisar bestämt sådana nya socialiseringsförslag och vill i stället stimulera enskilt sparande.

5.4 Arbetskraftsutbudet

Regeringen konstaterar att bristen på arbetskraft kommer att bli ett problem i framtiden. Samtidigt finns det inte mycket som tyder på att regeringen är beredd att ompröva löften och regelsystem som påverkar arbetsutbudet.

Sålunda kommer löftet från valrörelsen om längre semester – om det genomförs – naturligtvis att leda till ett minskat arbetsutbud. Vi har tidigare pekat på hur vissa socialförsäkringssystem negativt påverkar arbetsutbudet.

5.5 Avregleringar och produktivitet

Som vi tidigare påpekat är en del av förklaringen till den dåliga produktivitetsetvecklingen bristen på konkurrens. Därtill kommer att regeringen under en följd av år har slagit vakt om ett skattesystem som hämmar arbetsutbud och omvandlingsförmåga i svensk ekonomi.

I fråga om skattepolitiken tycks regeringen nu ha svängt och förefaller beredd att medverka till en reform efter de riktlinjer som folkpartiet har förespråkats under flera år. En sådan skattereform skulle ha mycket gynnsamma effekter för produktivitetsetvecklingen under förutsättning att den inte kombineras med en kraftig överfinansiering, d.v.s. höjda skatter.

Även i fråga om behovet av avregleringar tycks ett omtänkande ha skett inom regeringen. Således aviseras nu avreglering inom teko-industrin, byggsektorn och jordbrukspolitiken. Regeringen förefaller emellertid oberoende att göra någonting snabbt. De aviserade åtgärderna ligger långt fram i tiden och i avvaktan på dem drar man sig inte för att reglera mera, t. ex. inom byggsektorn.

Även om regeringen på vissa områden i alla fall i princip kan tänka sig avregleringar är man i fråga om den sociala tjänsteproduktionen lika dogmatiskt låst som någonsin tidigare. De resonemang som förs om fördelarna med ökad konkurrens anses inte gälla vård, omsorg och utbildning. Dessa tjänster skall fortfarande i allt väsentligt produceras inom

offentliga monopol. Det försvårar en angelägen effektivisering och förnyelse av de berörda verksamheterna.

I finansplanen aviseras att valutaregleringen skall avvecklas. Nyligen fattade också fullmäktige i riksbanken beslut om vissa konkreta avregleringar för aktier och fastigheter samt förklarade att regleringen skall avskaffas, även den s.k. hårda kärnan. Vi hälsar detta med tillfredsställelse och noterar att de argument som nu framförs är nästan identiska med dem som folkpartiet under flera år har hävdad.

5.6 Socialförsäkringssystemet

I finansplanen redovisas att utgifterna från socialförsäkringssystemen sedan 1982 har ökat med 6,4% per år i reala termer. Den egentliga offentliga konsumtionen, d.v.s. verksamheter som skola, sjukvård, barnomsorg, försvar, forskning m.m., har ökat betydligt långsammare.

Vi har ovan utförligt beskrivit ett antal problem inom de generella inkomstöverföringssystemen. Regeringen tycks också i finansplanen ha uppmärksammat åtminstone några av dessa. Den för några år sedan tillsatta parlamentariska pensionsberedningen har fått i uppdrag att kartlägga de utgiftskrav som följer av de automatiskt verkande reglerna i samband med väntade befolkningsförändringar och föreslå förändringar. Pensionsberedningen har hittills lagt fram ett förslag som riksdagen också fattat beslut om, nämligen beträffande änkepensionerna.

Det är emellertid inte tillräckligt att notera problemet med de automatiskt växande utgifterna – man bör också ha några synpunkter på hur problemen skall lösas. Här tycks regeringen inte ha något att komma med. Man konstaterar att skattetrycket inte bör stiga ytterligare, men därutöver sägs bara att regeringen avser återkomma i samband med vårens kompletteringsproposition till utformningen av en övergripande strategi för de offentliga utgifterna.

I själva verket har regeringen under en följd av år avvisat all diskussion om förändringar i socialförsäkringssystemen under den slagordsmässiga rubriken "välfärden skulle raseras".

Ett exempel på detta kan hämtas från en diskussion om sambandet mellan förmåner och avgifter. Så länge dessa uppfattas som helt avskilda från varandra är det lätt att resonemangen om kompensationsnivåer och övriga villkor förs i primitiva klasskampstermer. En mer generös och därmed dyrare försäkring uppfattas som "löntagarvänlig" medan förslag om mer restriktiva regler avfärdas som reaktionära och "löntagarfientliga".

Eftersom det till syvende og sist är löntagarna som i allt väsentligt själva betalar kostnaderna för sina egna förmåner är det emellertid orimligt att inte seriöst pröva vilken nivå av uppoffringar och förmåner som framstår som mest rimlig. En sådan prövning är inte mindre nödvändig i fråga om socialförsäkringar än i fråga om individuell konsumtion och individuella försäkringar.

På grund av den egna propagandistiska terminologin och oviljan att diskutera i sak har emellertid socialdemokraterna låst in sig själva i ett hörn, och tycks vara oförmögna att ta sig ut. Effekten av detta blir antingen fortsatt

6. Folkpartiets ekonomiska politik

6.1 Den ekonomiska politikens mål

Enligt vår uppfattning är målen för den ekonomiska politiken full sysselsättning, stabila priser, hög tillväxt, jämn inkomstfördelning, regional balans och god miljö. I regeringens beskrivning saknas god miljö, vilket kan uppfattas som ett uttryck för att miljöpolitiken inte av socialdemokraterna ses som en integrerad del av den ekonomiska politiken utan har en underordnad roll. Enligt vår uppfattning måste en god miljö vara ett viktigt mål för den ekonomiska politiken.

6.2 Pris- och löncökningstakten

Vi har upprepade gånger framfört förslag som vi menar skulle ha påverkat avtalsrörelserna på ett gynnsamt sätt. Riksdagens majoritet har emellertid valt att nästan helt avslå förslagen. Våra förslag har främst gällt finanspolitikens inriktning, skattepolitiken och utformningen av arbetslöshetsförsäkringen.

En avgörande förutsättning för avtalsförhandlingarna är att parterna vet vilka regler som gäller främst i fråga om skatterna. Så skedde inte inför 1988 års avtalsrörelse. Vi förutsätter att regeringen inte gör om detta misstag utan presenterar ett förslag till skatteskala för 1990 senast i kompletteringspropositionen. Det är också väsentligt att skatteskalan inflations skyddas, så att parterna inte behöver gardera sig mot inflationens skattehöjande effekt.

Skatteskalan för 1990 bör innebära ett väsentligt steg mot den marginalskattenivå som skall nås i den stora reformen 1991. Vi har under en följd av år framhållit hur en lägre skatt på inkomstökningar skulle underlätta reallöneökningar utan stora nominella lönepåslag. Vi kommer att presentera folkpartiets förslag till inkomstskatteskala för 1990 i anslutning till regeringens proposition i frågan.

Förutsättningarna för att parterna skulle sluta avtal på lägre nominell nivå skulle öka om arbetslöshetsförsäkringen reformerades. Målet måste vara att skapa inbyggda incitament för parterna att begränsa löneökningarna till en nivå som inte försämrar företagens kostnadsläge och konkurrenskraft och därigenom leder till ökad arbetslöshet. I dagens system finns nästan ingen sådan återkoppling mellan förhandlingsbordet och effekterna på sysselsättningen.

Vårt förslag innebär att arbetslöshetsförsäkringen ändras så att den dels i större utsträckning än i dag finansieras direkt av parterna, dels i sin tur får finansiera en större del av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som blir nödvändiga om avtalen skulle bli så höga att arbetslösheten ökar.

Syftet med en sådan reform är förebyggande, nämligen att förmå parterna att komma fram till avtalsuppörelser som ligger inom den samhällsekonomiska ramen. Men om lönerna stiger för mycket och resulterar i ökad arbetslöshet skall denna mötas med arbetsmarknadspolitiska åtgärder och

kostnaderna i större utsträckning bäras av dem som fått de alltför stora löneökningarna.

Vi föreslår också att förutsättningarna för frivilliga vinstandelssystem på företagsnivå förbättras. Andel-i-vinst för de anställda har, liksom olika former av bonuslön, många fördelar. Vi har från folkpartiet betonat vikten av ökat medägande för de anställda. Det ger ökat inflytande, ökat sparande och ökad tolerans för företagets vinster. Alla dessa effekter innebär bättre förutsättningar för låga nominella avtal och för en dämpad löneglidning. Våra synpunkter och förslag om vinstandelssystem utvecklas närmare i en särskild motion om ägandespridning.

Mot. 1988/89
Fi223

6.3 Sparandet

Som vi tidigare framhållit är det angeläget att öka hushållssparandet. Detta är ett av de viktigaste målen med den skattereform som folkpartiet föreslår. Eftersom en stor del av hushållens sparande sker i egen bostad får ett nytt skattesystem inte utformas så att detta sparande allvarligt hämmas.

Med hänsyn till att en skattereform måste beslutas i riksdagen inom ett år avstår vi nu från att lägga fram förslag om nya sparformer. Vi vill dock understryka angelägenheten i att skatteförändringarna för 1990 blir ett rejält steg på vägen mot den stora reformen. På det sättet kan sparandet stimuleras redan nästa år.

I avvaktan på skatteutredningarna vill vi endast nämna ett par förslag som vi tidigare framfört i riksdagen. I bägge fallen handlar det om ett långsiktigt bundet sparande. Den ena tanken är att öka föräldrars möjligheter att spara för sina barns räkning. Den andra är att vidga möjligheterna till pensionssparande så att det kan ske också på bank. Det finns skäl för att ett sådant långsiktigt bundet sparande på något sätt skall premieras i skattesystemet. Den frågan får emellertid prövas i det större skattepolitiska sammanhanget.

Våra förslag om stimulanser för de anställda, vinstandelar och om utförsäljning av statliga företag till i första hand anställda och allmänheten kommer att medföra ett ökat sparande hos hushållen.

6.4 Arbetskraftsbristen

Den viktigaste enskilda åtgärden för att motverka bristen på arbetskraft är att göra det mer lönande att arbeta. Detta är ett viktigt motiv för den skattereform vi föreslår. Vi vill åter poängtera angelägenheten i att ett väsentligt steg i reformeringen av inkomstskatten tas redan för 1990.

Även för dem som är äldre än 65 år bör det bli mer lönande att arbeta. Vi föreslår därför att ett förvärvsavdrag på 10 000 kr införs för pensionärer. Detta skulle göra det möjligt för den som så önskar att även efter uppnådd pensionsålder få ett ekonomiskt utbyte av förvärvsarbete. Vi bedömer det som sannolikt att många pensionärer skulle vilja göra en extra arbetsinsats om den gav ett bättre ekonomiskt utbyte än i dag då minst 2/3 går i skatt. Det skulle ge ett värdefullt tillskott till produktionen.

Vi vill också särskilt framhålla möjligheterna att genom en mer aktiv rehabilitering undvika att förtidspensioneringarna blir så omfattande som i dag. Det skulle vara till fördel både för den enskilde och för samhället.

Dessa och andra förslag inom t.ex. regionalpolitiken, utbildningspolitiken m.m. utvecklas närmare i en särskild partimotion om arbetskraftsutbudet.

Mot. 1988/89
Fi223

6.5 Produktivitetens utvecklingen

Några av de signaler som regeringen ger i finansplanen stämmer väl överens med vad vi tidigare framfört. Det gäller behovet av en skattereform och behovet av avregleringar.

Därutöver anser vi emellertid att det är nödvändigt med en mer genomgripande förnyelse av den offentliga sektorn. Det handlar både om decentralisering och flexibilitet genom en "inre reformation" och om stimulans av enskilda alternativ och konkurrens genom en "yttre reformation".

Våra förslag till förnyelse i den sociala tjänstesektorn beskrivs mera utförligt i en särskild partimotion. Effekterna av dem skulle bli gynnsamma både genom ökad valfrihet för konsumenterna och för de anställda och genom större utbyte för alla av insatta resurser. Produktivitetens utvecklingen skulle med andra ord kunna förbättras, vilket i sin tur skulle skapa utrymme för att undanröja allvarliga brister inom dessa, bl.a. vård, omsorg och utbildning.

I detta sammanhang vill vi också erinra om den betydelse Sveriges politik gentemot EG har för företagens benägenhet att bygga ut den ekonomiska verksamheten i Sverige. Detta gäller i särskilt hög grad de mindre företagen, som oftast inte har den handlingsfrihet som de stora har, att flytta verksamheten innanför EG.

Även energipolitiken är viktig. Vi anser det vara ett stort missstag att som regeringen binda sig för avveckling av två kärnkraftsaggregat redan i mitten av 1990-talet innan klarhet nåtts om hur ersättningsenergi skall erbjudas.

Vi utvecklar vår syn på Sveriges Europapolitik och på energipolitiken i särskilda motioner.

I en särskild partimotion tillsammans med centerpartiet och moderata samlingspartiet föreslår vi att de kollektiva löntagarfonderna avskaffas.

Ibland påstås i debatten att en politik som stimulerar ekonomisk tillväxt automatiskt försämrar miljön. Vi anser detta vara en allvarlig felsyn. Genom att i högre grad än för närvarande utnyttja ekonomiska styrmedel inom miljöpolitiken kan tvärtom en politik som stimulerar omvandling och förnyelse i produktionen medverka till en bättre miljö. Därigenom skapas också de resurser som enligt vår uppfattning behövs för att motverka miljöförstörelse och återställa förstörd natur. Även detta diskuteras mer utförligt i en särskild partimotion.

6.6 Socialförsäkringssystemen

Folkpartiet slår vakt om den generella socialförsäkringen, som i långa stycken är en frukt av liberal reformpolitik. Den första grundstenen till en statlig socialförsäkring lade Adolf Hedin genom sina motioner på 1880-talet om en olycksfalls- och ålderdomsförsäkring. Engelska liberaler som lord Beveridge och lord Keynes blev impulsgivande även för det svenska trygghetssystemets vidareutveckling från 1930-talet till 1950-talet. Från senare år kan nämnas bl.a. uthyggnaden av föräldraförsäkringen, som

folkpartiet medverkade till i regeringsställning.

Folkpartiet har redan tidigare lagt fram förslag som skulle medverka till att lindra de tidigare redovisade problemen. De administrativa köproblemen inom försäkringskassorna kan t.ex. i viss mån lösas genom ett förstärkt ADB-stöd, men i huvudsak bör överbelastningen tacklas genom en omprioritering av kassornas uppgifter.

Barriärerna mellan de olika systemen bör rivas. Vi är förvånade över det motstånd vi mött hos regeringen, t.ex. i dess envetna avvisande av det s.k. Bohusexperimentet som just gick ut på att bryta ner gränserna mellan sjukförsäkring och sjukvård. Detta bedömdes av alla inblandade i Göteborgs och Bohus län – försäkringskassan likaväl som sjukvården och politiker ur alla partier – som ett intressant projekt. Men Bohusexperimentet har ännu inte kunnat genomföras på grund av att regeringen sagt nej.

Mycken värdefull tid har gått förlorad genom att regeringen inte tillräckligt energiskt har tagit itu med dessa samordningsproblem. Vissa förslag om ökad samverkan mellan olika system har nu framkommit i rehabiliteringsutredningens betänkande, som f.n. remissbehandlas. Vi hoppas att regeringen skyndsamt tar itu med dessa problemkomplex och återkommer med konkreta förslag, exempelvis i anslutning till den proposition som framläggs på basis av rehabiliteringsutredningens arbete.

Fördelar och nackdelar med olika modeller för värdesäkring av pensionerna har antytts ovan. Risken med en ren priskoppling är å ena sidan att finansieringsbördan kan bli mycket tung för de förvärsarbetande vid en svag ekonomisk tillväxt medan å andra sidan pensionärernas inkomster kan bli mycket låga jämfört med de förvärsarbetandes vid en god ekonomisk tillväxt. Därtill kommer vissa klyftor mellan gamla och unga pensionärer. Utan att här ta ställning till om en förändring av den nuvarande värdesäkringsmodellen är önskvärd föreslår vi att den redan arbetande pensionsberedningen noga studerar detta problem, bl.a. i ljuset av den förväntade befolkningsutvecklingen under 2000-talet som vi redovisat ovan. Syftet måste vara att befästa ett pensionssystem som möjliggör en trygg ålderdom för alla.

Alla de problem som vi tidigare har diskuterat kräver enligt folkpartiets uppfattning ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att stärka och förbättra socialförsäkringssystemet.

Folkpartiet har under senare år framlagt en rad förslag med detta syfte. Vi har t.ex. pläderat för lägre kompensationsnivåer inom vissa system (inom sjukförsäkringen för korttidssjukvård och inom delpensionssystemet) och ansett det motiverat att bevara en karensdag inom sjukförsäkringen. Vi har också arbetat för en ökad egenfinansiering inom arbetslöshetsförsäkringen, bl.a. i syfte att stärka incitamenten till en mer återhållsam löneutveckling. Vi har föreslagit en förlängning av samordningsperioden mellan sjukförsäkring och arbetsskadeförsäkring. Vi motsatte oss den modell för timsjukpenningen som infördes 1987.

Om dessa förslag hade genomförts skulle åtskilliga av de problem som behandlats ovan i dag ha varit avsevärt lindrigare. De totala kostnaderna för socialförsäkringssystemet skulle ha varit åtskilliga miljarder kronor lägre, uppskattningsvis 5–10 miljarder. Vi skulle också med stor sannolikhet ha haft

en sundare samhällsekonomi med lägre inflation och mindre brist på arbetskraft inom viktiga sektorer av arbetslivet.

Historiens film kan emellertid inte vevas baklänges. I dag måste reformer i socialförsäkringssystemet utgå från de villkor som nu gäller. De måste också ta hänsyn till de avtal som har träffats mellan arbetsmarknadens parter och som i vissa fall innebär att kompletterande kompensation utgår utöver den som ges genom den allmänna försäkringen. Detta gäller såväl inom pensionssystemet som vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och arbetsskador.

Inte minst mot denna bakgrund är det en stor fördel om reformer i socialförsäkringssystemet kan utarbetas i samförstånd med parterna på arbetsmarknaden. Vi förordar att det utredningsarbete som nu pågår – inom pensionsberedningen samt, såvitt avser arbetsskadeproblem, inom den nya arbetsmiljökommissionen – omedelbart vidgas till att täcka även sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen.

För det första bör möjligheten till en sammanslagning av dessa försäkringar undersökas. Mot en långtgående samordning av sjukförsäkring och arbetsskadeförsäkring brukar ibland anföras att den senare fyller en viktig signalfunktion genom att anmälda arbetsskador kan underlätta viktigt skadeförebyggande arbete. Vi vill emellertid hävda att även sjukledighetsfallen måste uppmärksammas från samma synpunkt. I arbetet med att eliminera olycksrisker och dåliga arbetsmiljöer bör *all* frånvaro noga studeras, oavsett dess angivna orsak.

För det andra bör frågan om en utvidgad arbetsgivarperiod prövas. En sådan förändring i sjukförsäkringen skulle kunna leda till administrativa förenklingar och minskad arbetsbörda i försäkringskassorna, vilket i sin tur skulle kunna medge att större resurser användes för viktiga och i dag försummade uppgifter inom t.ex. rehabilitering, aktivt arbete med långa eller ofta återkommande sjukdomsfall, etc. Genom arbetsgivarperiod är det också möjligt att införa ett visst mått av kostnadsdifferentiering som skulle kunna stimulera företagen till god personalvård och insatser mot dålig arbetsmiljö.

Med en arbetsgivarperiod kan också följa vissa problem (t ex för handikappade, småbarnsföräldrar m.fl.). Dessa förtjänar noggrann uppmärksamhet. Erfarenheterna från våra grannländer visar dock att sådana problem i allmänhet kan bemästras. Vi hänvisar i denna fråga till den färska ESO-rapporten Ds 1988:68 "Kan vi lära av grannen?".

En tredje fråga som bör belysas är kopplingen mellan sjukförsäkringen och sjukvården, där det bör finnas möjligheter att nå längre än till de i och för sig värdefulla förslag som har framlagts av rehabiliteringsutredningen. Vi ser det som önskvärt att successivt ge försäkringskassorna en mer aktiv roll i arbetet för en god hälsa och därmed bättre ta till vara och utveckla den kompetens som finns hos kassorna.

Ett naturligt led vid översynen bör vara att överväga kompensationsnivåer och övriga villkor för försäkringsförmånerna i relation till socialförsäkringens kostnader. I avvaktan på denna översyn bör endast begränsade förändringar i socialförsäkringssystemen göras.

6.7 Statsskuldspolitiken

Mot. 1988/89

Fi223

Räntorna på statsskulden är en mycket stor utgift i statens budget. För budgetåret 1989/90 beräknas räntorna uppgå till 58 miljarder kronor, eller drygt 15 procent av statsbudgetens utgifter. För budgetens totala omslutning är det därför av största vikt att förvaltningen av statens skuld hanteras rationellt. Som exempel kan nämnas att om kostnaden för statsskulden minskade med en tiondel skulle skattetrycket kunna sänkas med en procentenhet.

Folkpartiet har tillsammans med moderata samlingspartiet och centerpartiet i en motion till riksdagen föreslagit en utförsäljning av statliga företag och annan statlig egendom. Skälen för en sådan försäljning är många och beskrivs i motionen. I detta sammanhang förtjänar dock påpekas att vi förordar att de influtna medlen används till att lätta statens skuldbörda genom avbetalning på statsskulden.

Till inte oväsentlig del finansieras räntebetalningarna på statsskulden genom allmänhetens insättningar på allemanssparandet. Detta innebär flera nackdelar.

För det första har det visat sig att allemanssparandet blivit allt dyrare för staten. Räntekostnaden är nära 13 procent vilket är avsevärt högre än för andra upplåningsformer som premier och sparobligationer.

För det andra leder en fortsatt ökning av allemanssparandet till att likvidiseringen av statsskulden tilltar. Allemanssparandet är en avista sparform som ger insättaren rätt att omedelbart ta ut sina insatta medel mot en mindre uttagsavgift. Upplåningen är således extremt kort till sin karaktär vilket underminerar riksgäldskontorets skuldförvaltning.

En tredje allvarlig invändning är att riksbankens möjligheter att bedriva en effektiv kreditpolitik försvåras när riksgäldskontoret vid sin upplåning i begränsad utsträckning kan använda sig av statsskuldväxlar och riksobligationer, eftersom allemanssparandet tränger ut dessa instrument.

Statsskuldväxlar och riksobligationer är kostnadseffektiva upplåningsformer som fungerar smidigt och därför bör ges företräde framför andra instrument.

I en särskild motion om kapitalmarknaden behandlas penning- och valutapolitiken. Vi vill i detta sammanhang uttrycka vår tillfredsställelse över att valutaregleringen äntligen kommer att avvecklas. När detta nu sker anser vi det naturligt att Sverige också ansluter sig till det valutasamarbete som sker inom EMS. Det innebär en ytterligare markering av att inflationsmål och valutakursnormer måste tas på allvar. Därigenom skulle Sverige erhålla del av det stöd som centralbankerna i EMS-länderna ger varandras valutor om behov uppkommer. Det skulle också vara en tydlig signal till EG om vårt intresse av ett närmare samarbete.

7. Kommunernas ekonomi

I finansplanen förs en mycket begränsad diskussion om kommunernas ekonomi. Regeringen avser återkomma med anledning av kompletteringspropositionen senare i vår. Vi vill därför begränsa oss till ett fåtal allmänna kommentarer.

Den viktigaste faktorn bakom kostnadsutvecklingen i kommuner och landsting är pris- och löneökningstakten. De kalkyler som den kommunal-ekonomiska arbetsgruppen redovisar visar detta med all önskvärd tydlighet.

Om lönekostnaderna 1990 och 1991 ökar med av finansministern antagna 7% och inflationen blir därefter kommer det finansiella sparandet i kommuner och landsting att sjunka kraftigt. Hotet om kommunala skattehöjningar blir då starkt. Om däremot lönekostnadsökningen kan begränsas till 4% per år blir utvecklingen betydligt gynnsammare och det finansiella sparandet uppvisar ett stort överskott.

För att den viktiga verksamhet som bedrivs av kommuner och landsting skall kunna fullföljas är det därför helt avgörande att den ekonomiska politiken lyckas i uppgiften att dämpa pris- och lönekostnadsökningen.

Kommuner och landsting kommer att i hög grad påverkas av den skattereform som folkpartiet ser som nödvändig. Detta ställer krav både på ett väl fungerande skatteutjämningssystem och på att kommunsektorn inte "fyller ut" den statliga inkomstskattesänkningen med kommunala skattehöjningar.

Vi har tidigare krävt väsentliga förändringar i systemet för statsbidragsöverföringar från staten till kommunerna. Det viktigaste är enligt vår mening att den statliga detaljstyrningen försvinner så att kommuner och landsting får större möjligheter att själva bestämma hur pengarna skall användas. En sådan ökad decentralisering och flexibilitet är en del av det reformationsarbete som vi anser måste känneteckna arbetet för att förnya den offentliga sektorn.

8. Folkpartiets budgetalternativ

Folkpartiets budgetalternativ är utformat med utgångspunkt från tre riktlinjer.

För det första kan vi inte acceptera de allvarliga brister inom vård, omsorg och utbildning som i dag blir alltmer uppenbara. Detta kräver en genomgripande förnyelse av hela den offentliga sektorn men också i det korta perspektivet resurstillskott.

För det andra är det lika uppenbart att utgifterna i de stora generella systemen för inkomstöverföringar håller på att explodera. En omfattande översyn krävs för att undvika detta. I avvaktan på att denna ger resultat kan vissa besparingar göras, i huvudsak för att finansiera de nödvändiga förbättringarna i själva verksamheterna.

För det tredje är det önskvärt med en sänkning av det totala skattetrycket.

Vi föreslår därför satsningar på viktiga verksamheter och grupper inom det glömda Sverige enligt tabellen nedan.

Budgetsammanställning

Mot. 1988/89

Fi223

Ökade utgifter m.m.

Det glömda Sverige	1 200 milj. kr.
Utbildning	300
Miljö	200
Kultur och idrott	100
Familj	350
Regionalpolitik	100
Internationell solidaritet	250
Övrigt	50
Skatteförändringar	150
	<hr/>
Summa	2 700

Besparingar m.m.

Karensdag	1 000 milj. kr.
Socialförsäk. övrigt	2 150
Bostadssubventioner	1 000
Byråkrati m.m.	1 100
Alkoholskatter	1 000
	<hr/>
Summa	6 250

Utgiftsökningarna till det glömda Sverige innefattar statliga stimulansbidrag till utbyggnad av egna rum på långvården och till gruppboistäder för dementa, kraftigt höjt vårdbidrag till familjer med barn med handikapp, andra reformer för handikappade samt ökade resurser för att korta sjukvårdsköerna.

Vi föreslår resurser för fasta vikarier inom grundskolan och för att ta de första stegen mot mindre klasser. Högskoleutbildningen ges en rejäl ökning.

Medel föreslås vidare för viktiga insatser inom miljöpolitiken, främst forskning och andra åtgärder mot havsföroreningarna.

Vi föreslår att barnbidraget höjs med närmare 1 000 kr. per barn och år, vilket finansieras genom avskaffade mjölksubventioner. Vi föreslår också att ett vårdnadsbidrag på 15 000 kr. per förskolebarn och år införs. Pappaledigheten utvidgas.

Regionalpolitiken bör läggas om till en mobiliseringspolitik. Dessutom bör länsanslagen höjas rejält.

U-hjälpen bör successivt öka. För nästa år föreslår folkpartiet 200 milj. kr. mer än regeringen. Den internationella solidariteten kräver en generös flyktingpolitik och folkpartiet föreslår bl.a. att den s.k. flyktingkvoten höjs med 500 personer.

De konkreta förslagen kommenteras utförligt i andra motioner. Sammantaget innebär förslagen, utöver vad regeringen anvisar, ett utrymme på ca 3,5 miljarder kronor för i första hand sänkning av inkomstskatten 1990.

9. Hemställan

Mot. 1988/89

Fi223

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som anges i motionen,

2. att riksdagen godkänner de riktlinjer för budgetregleringen som anges i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om god miljö som mål för den ekonomiska politiken,

4. att riksdagen som sin mening ger fullmäktige i riksbanken till känna vad i motionen anförs om anslutning till EMS,

5. att riksdagen som sin mening ger fullmäktige i riksgälden till känna vad i motionen anförs om statsskuldspolitiken,

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till reformering av arbetslöshetsförsäkringen enligt vad som anges i motionen,¹

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om utgiftsram (cash limit) för de statliga myndigheterna,

{att riksdagen hos regeringen begär en översyn av sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen enligt de riktlinjer som anges i motionen.²}

Stockholm den 25 januari 1989

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrland (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Anne Wibble (fp)

¹ 1988/89:A283.

² 1988/89:Sf369.

